УДК 338.46:368(477)

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ

Загорська Д. М.,
к.е.н., доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Проведено аналіз основних показників розвитку вітчизняного страхового ринку та їх структурних складових, які визначають окремі напрями страхування: особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності та обов'язкове страхування. Розкрито взаємність динаміки між рядами даних, які визначаються структурними складовими основних показників розвитку страхового ринку. Визначено змістовність подальшого розвитку вітчизняного страхового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, валові страхові премії, страхові виплати, рівень страхових виплат, особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності, обов'язкове страхування.

Постановка проблеми. Страховий ринок є одним із визначальних сегментів сучасного фінансового ринку. Це пов'язано з тим, що страховий ринок здатен не лише формувати впливи щодо захисту господарської діяльності різних суб'єктів господарювання у фінансово-економічній сфері, але й до захисту з виникнення різноманітних ризикоформуючих факторів, які торкаються життєдіяльності усіх членів суспільства. Відтак можна стверджувати, що страховий ринок є тим захисним бар'єром, який сприяє формуванню сталої економічної динаміки розвитку країни, суспільства, різних секторів національного господарства, що загалом підвищує й загальноекономічну безпеку [1].

Водночас з цим з метою узагальнення існуючого ступеня захисту з боку страхового ринку, його дієвості та стійкості до різноманітних збурень, які відбуваються у межах економічного простору, в якому функціонують різні суб'єкти господарювання, важливо знати змістовність руху фінансових потоків такого сегменту фінансового ринку [2]. При цьому така змістовність значною мірою може визначатися структурними елементами різноманітних фінансових потоків страхового ринку, що й визначає актуальність обраної тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо ж у цілому говорити про змістовність існуючих досліджень у межах обраної тематики, то варто відмітити що множина відповідних робіт може бути розподілена на роботи в яких:

по-перше, на теоретичному рівні узагальнюється та розкривається рухомість окремих фінансових потоків, їх значимість у системі фінансових взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання з погляду як страхового ринку в цілому, так й страхових компаній зокрема. Прикладом таких робіт можна назвати праці:

— С. О. Рибак та Л. Л. Лазерник, де розкривається місце та значення фінансових потоків страхового ринку у системі взаємовідносин, які торкаються фінансової сфери [3];

— О. О. Гаманкова, в якій на теоретичному рівні досліджуються питання із забезпечення стійкості та платоспроможності страхової організації, виходячи із взаємності руху її різноманітних фінансових потоків [4];

— О. В. Шевчук та В. О. Фастунова, де зокрема визначаються загальні питання з управління фінансовими ресурсами страхових компаній [5];

по-друге, визначаються та аналізуються різноманітні статистичні оцінки окремих фінансових потоків, які утворюються у сфері страхових взаємовідносин між різними учасниками страхового ринку. В якості прикладу таких робіт можна вказати дослідження:

— В. П. Лісовал, де наголос робиться на ефективності роботи страхової компанії з погляду визначення оцінки щодо її діяльності [6];

— Н. Ткаченко, яка визначає змістовність руху фінансових потоків страховиків з погляду дієвості упровадження перестрахування [7];

— О. О. Гаманкової, яка розкриває сучасні тенденції капіталізації на ринку страхових послуг на основі врахування динаміки руху взаємозалежних у цій сфері відповідних фінансових потоків [8].

Однак поруч з цим питання структурованості фінансових потоків страхового ринку, що може бути визначено на основі розкриття структурних складових різних показників такого ринку є недостатньо відображеними у працях вітчизняних науковців. Переважна більшість відповідних досліджень торкається, насамперед, питань щодо класифікації страхових послуг, множинності різновидів страхових премій та виплат [9, 10]. Звісно, що розкриття позначених питань перетинаються із визначенням структурованості фінансових потоків страхового ринку. Однак цього явно недостатньо з погляду проведення докладного аналізу щодо розкриття структурних складових різних показників страхового ринку.

В якості головної мети даної роботи обрано за доцільним розкриття структурних складових клю-

© Загорська Д.М., 2015

чових показників розвитку вітчизняного страхового ринку. При цьому в якості окремих завдань такого дослідження виступає обґрунтування вибору ключових показників розвитку вітчизняного страхового ринку та узагальнення їх динаміки на підставі визначення структурних складових таких показників.

Основні результати дослідження. Отже, відповідно до вказаної мети дослідження та окремих завдань з її розкриття звернемо увагу різні показники, які відображають стан розвитку страхового ринку. Серед таких показників зазвичай виділяють [11, 12]:

валові страхові премії, які визначають розмір засобів отриманих страховиками за договорами страхування та перестрахування. Тобто це сума тих коштів страхових компаній, які вони отримують від страхувальників та визначаються в якості вхідних фінансових потоків, основного джерела надходжень страховиків від страхової діяльності;

страхові виплати, які характеризують розмір коштів фактично сплачених за страховими випадками згідно договорів страхування та перестрахування. Зазвичай страхова виплата встановлюється як відсоток від суми угоди страхування, тобто тієї суми, яку страхова компанія сплатить у разі настання страхового випадку. Загалом же це вихідні фінансові потоки;

рівень страхових виплат, який розкриває співвідношення страхових виплат та страхових премій та відображає реальну роль страхування на ринку страхових послуг;

активи, які визначають здатність страховиків до забезпечення здійснювати страхові виплати за укладеними договорами страхування та перестрахування;

власний капітал, який є гарантією стабільності та стійкості функціонування страхової компанії, дієвості страхового ринку щодо виконання узятих зобов'язань перед страхувальниками;

страхові резерви, які характеризують страховиків з погляду забезпечення майбутніх страхових виплат відповідно до виникнення передбачених та непередбачених страхових ризиків.

Разом з цим з метою розкриття диверсифікації страхового портфелю не менш суттєвими показниками розвитку страхового ринку слід вважати структурні складові таких його показників як страхові премії та страхові виплати. Зазвичай такі показники розкривають у розріз окремих різновидів страхування, де, передусім, виділяють [11, 12]:

особисте страхування (за винятком страхування життя, яке є окремим різновидом страхування), до якого відносять страхування здоров'я, працездатності;

майнове страхування (страхування майна громадян, страхування майна юридичних осіб) — сукупність видів страхування, об'єктом яких є майно юридичних і фізичних осіб;

страхування відповідальності — галузь страхування, в якій об'єктом страхування є відповідальність перед третіми особами, які можуть зазнати збитків унаслідок діяльності або бездіяльності страхувальника;

обов'язкове страхування, яке поділяється на недержавне (зокрема це страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, страхування відповідальності повітряного перевізника і виконавця повітряних робіт щодо відшкодування збитків, заподіяних пасажирам, багажу, пошті, вантажу) та державне обов'язково страхування, яке встановлює держава з метою захисту інтересів не лише окремих страхувальників, а й суспільства в цілому (зокрема це державне особисте страхування військовослужбовців та військовозобов'язаних, призваних на збори, державне страхування донорів крові та/або її компонентів).

І хоча загалом страхування пов'язане із захистом від ризику та можливістю відшкодування такого ризику у разі його настання, для здійснення обов'язкових видів страхування законодавчими актами визначаються перелік об'єктів страхування, обсяги страхової відповідальності, норми страхового забезпечення, порядок сплати страхових платежів, права й обов'язки учасників страхування. Відтак можна зауважити, що окремі напрями страхування визначають різні рівні страхового обслуговування виникаючих ризиків. Тож це й визначає за доцільним розкриття, у першу чергу, динаміки страхових премій та страхових виплат у розрізі їх структурних складових.

Виходячи з відміченого вище, на рис. 1 (розраховано та побудовано за даними [13]) відображено динаміку обсягів валових страхових премій отриманих страховими компаніями в Україні за підсумками 2008 - 2014 років та відповідно динаміку питомої ваги валових страхових премій в розрізі окремих різновидів страхування (зазначений період обрано для узагальнення існуючих тенденцій у розвитку вітчизняного страхового ринку, в якому поєднано як періоди стабільного розвитку, так й періоди, які пов'язані із загостренням світової фінансово-економічної кризи).

З даних рис. 1 видно, що змінність структури валових страхових премій вітчизняного страхового ринку відбувається на фоні змінної динаміки абсолютних значень обсягів отриманих валових страхових премій. При цьому варто наголосити, насамперед, на якісній зміні структури валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, проявом чого є змінність питомої ваги окремих складових означеної структури, а не кількісного складу таких складових.

Характерними же ознаками якісної зміни структури валових страхових премій вітчизняного страхового ринку є наступне (за даними рис. 1):

упродовж досліджуваного періоду часу спостерігається стійка тенденція до зменшення питомої ваги валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, які були залучені у розрізі майнового стра-

хування. Чисельно таке зниження відбулося з майже 83% до від загального обсягу залучених валових страхових премій до 54%. В абсолютному ж виразі таке зниження зокрема за підсумками 2009-2014 років характеризується зниженням обсягів залучених валових страховий премій майже у два рази з 14150 млн. грн. до 7104 млн. грн.;

за підсумками досліджуваного періоду часу спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, які були залучені у розрізі обов'язкового страхування. Питома вага валових страхових премій у розрізі обов'язкового страхування збільшилася із 7,85% до 24,23% (тобто збільшилася майже у три рази);

питома вага валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, які були залучені у розрізі особистого страхування збільшилася із 5,41% до 16,05% (тобто збільшилася майже у три рази);

динаміка питомої ваги валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, які були залучені у розрізі страхування відповідальності має змінну

Рис. 1. Динаміка валових страхових премій вітчизняного страхового ринку та питомої ваги валових страхових премій в розрізі окремих різновидів страхування за підсумками 2008-2014 років

Рис. 2. Динаміка страхових виплат вітчизняного страхового ринку та питомої ваги страхових виплат в розрізі окремих різновидів страхування за підсумками 2008-2014 років

тенденцію. Так протягом 2008—2011 років спостерігається збільшення питомої ваги валових страхових премій у розрізі страхування відповідальності із 3,67% до 6,04%. Надалі ж слід відмітити поступове зменшення питомої ваги валових страхових премій вітчизняного страхового ринку, які були залучені у розрізі страхування відповідальності до 4,75% за підсумками 2014 року.

Таким чином можна відмітити, що якісна зміна структури валових страхових премій вітчизняного страхового ринку відбувається на фоні заміщення валових страхових премій у розрізі майнового страхування, переважно, валовими страховими преміями у розрізі обов'язкового страхування та особистого страхування. Окрім цього також слід додати, що відмічене заміщення здійснюється на фоні змінних тенденцій абсолютних значень обсягів залучення загальних валових страхових премій. При цьому відмічена змінність в абсолютних значеннях обсягів залучення загальних валових страхових премій відбувається на фоні їх незначного, але зниження із 13379 млн. грн. за підсумками 2008 року до 12922 млн. грн. за підсумками 2014 року. При цьому за підсумками 2009 року абсолютний обсяг залучення загальних валових страхових премій на вітчизняному страховому ринку дорівнював 17224 млн. грн. Відтак один із напрямів розвитку вітчизняного страхового ринку бачиться в активізації дій щодо нарощування обсягів валових страхових премій в розрізі майнового страхування.

В то й же час для більш повного розуміння умов розвитку вітчизняного страхового ринку варто також розглянути змінність структури страхових виплат.

На рис. 2. (розраховано та побудовано за даними [13]) відображено динаміку обсягів страхових виплат за підсумками 2008-2014 років та відповідно динаміку питомої ваги страхових виплат в розрізі окремих різновидів страхування.

З даних рис. 2 також видно, що змінність структури страхових виплат вітчизняного страхового ринку, тобто в розрізі окремих різновидів страхування, відбувається на фоні змінної динаміки абсолютних значень обсягів загальних страхових виплат. Однак така динаміка є дещо відмінною від динаміки валових страхових премій, яка відмічена на рис. 1. Водночас з цим варто підкреслити, що вагомість окремих різновидів страхових виплат є порівнянною із вагомістю аналогічних різновидів валових страхових премій (за їх питомої вагою). Разом з цим сутність зазначеної вище відмінності полягає у наступному:

питома вага усіх складових страхових виплат за підсумками 2008-2011 років є майже незмінною. Відтак можна говорити про стабільність якісної ознаки структури страхових виплат на фоні збільшення абсолютних значень загальних страхових виплат;

за підсумками 2012-2014 років відбувається розмежування у динаміці окремих складових структури страхових виплат, але на фоні зменшення абсолютних значень загальних страхових виплат, де таке розмежування визначається наступними ознаками:

динаміка питомої ваги страхових виплат у розрізі майнового страхування загалом є спадною, хоча за підсумками 2014 року й відбувається її зростання (див. рис. 2);

динаміка питомої ваги страхових виплат у розрізі обов'язкового страхування є навпаки зростаючою, хоча за підсумками 2014 року й відбувається її зменшення (див. рис. 2);

динаміка питомої ваги страхових виплат у розрізі особистого страхування є зростаючою (див. рис. 2);

Рис. 3. Динаміка загального рівня страхових виплат на вітчизняному страховому ринку та питомої ваги такого рівня виплат в розрізі окремих різновидів страхування за підсумками 2008-2014 років

динаміка питомої ваги страхових виплат у розрізі страхування відповідальності є майже незмінною (див. рис. 2).

Відтак як наявна динаміка структурних складових валових страхових премій, так й наявна динаміка структурних складових страхових виплат визначають у цілому динаміку структурних складових рівня виплат, які, як було відмічено вище, відображають реальну роль страхування на ринку страхових послуг.

На рис. 3 (розраховано та побудовано за даними [13]) відображено динаміку загального рівня страхових виплат на вітчизняному страховому ринку за підсумками 2008-2014 років та відповідно динаміку питомої ваги такого рівня виплат в розрізі окремих різновидів страхування.

З даних рис. 3 видно, що динаміка рівня страхових виплат є нерівномірною, що загалом відображує існуючу динаміку валових страхових премій та страхових виплат протягом досліджуваного періоду часу.

Поряд з цим рівень страхових виплат у розрізі окремих різновидів страхування також є нерівномірним та відмічається наступним:

рівень страхових виплат в розрізі майнового страхування загалом визначається порівнянною до загального рівня страхових виплат як за обсягом значень таких виплат, так і за їх динамікою упродовж досліджуваного інтервалу часу;

рівень страхових виплат в розрізі особистого страхування за своїм обсягом значень є значно більшим за обсяги значень загального рівня страхових виплат, але їх динаміка також є порівняною;

динаміка рівня страхових виплат в розрізі обов'язкового страхування загалом є зростаючою, а динаміка рівня страхових виплат в розрізі страхування відповідальності, переважно, спадною.

Відтак можна відмітити, що загальний рівень страхових виплат визначають такі рівні страхових виплат як рівень виплат в розрізі майнового страхування, особистого страхування та обов'язкового страхування. Тобто, інакше кажучи, саме здійснення страхування за такими напрями як майнове, особисте та обов'язкове страхування віддзеркалюють реальну роль страхування на вітчизняному ринку страхових послуг.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження окремих структурних складових деяких ключових показників вітчизняного ринку дозволяє визначити не лише основні напрями розвитку зазначеного ринку, але й реальну роль страхування та умови його подальшого розвинення. Зокрема в якості умов щодо подальшого розвитку страхового ринку в Україні за доцільним є активізація дій щодо нарощування обсягів валових страхових премій у розрізі майнового страхування. При цьому таке нарощування бачиться, перш за все, у розширенні послуг із майнового страхування. Виходячи із значимості рівня страхових виплат з погляду особистого страхування вважається за доцільним розширення страхових послуг із даного різновиду страхування також. Відтак в якості подальшого напряму дослідження слід обрати розкриття умов та різновидів майнового та особистого страхування з метою їх удосконалення та обґрунтування нових видів послуг за цими різновидами страхування.

Література:

1. Kuzemin A. Analysis of Spatial-temporal Dynamics in the System of Economic Security of Different Subjects of Economic Management // A. Kuzemin, V. Lyashenko // International Journal «Information Technologies and Knowledge», 2008. — Vol. 2 — № 3. — P. 234—238.

2. Kuzemin A. Analysis of movement of financial flows of economical agents as the basis for designing the system of economical security (general conception) / A. Kuzemin, V. Lyashenko, E. Bulavina, A. Torojev // Third international conference «Information research, applications, and education ». 27-30 June. Varna, Bulgaria. — Sofia: FOI-COMMERCE — 2005. — P. 204—209.

3. Рибак С. О., Лазерник Л. Л. Таксономія дефініцій фінансової сфери / С. О. Рибак, Л. Л. Лазерник // Економічна теорія. — 2007. — №. 2. — С. 34—45.

4. Гаманкова О. О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О. О. Гаманкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». — К: КНУ. — 2007. — С. 94—95.

5. Шевчук О. В. Управління фінансовими ресурсами страхових компаній / О. В. Шевчук, В. О. Фастунова // Економічний вісник Донбасу. — 2010. — № 2. — С. 116—126.

6. Лісовал В. П. Оцінка результатів діяльності страхової компанії / В. П. Лісовал // Електронний журнал «Проблеми системного підходу в економіці». — 2009. — Т. 2. — №. 10. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/EPSAE/article/download/4419/4548.

7. Ткаченко Н. Проблеми та перспективи розвитку професійних перестраховиків в Україні / Н. Ткаченко // Світ фінансів. — 2007. — №. 4. — С. 129—134.

8. Гаманкова О. О. Сучасні тенденції капіталізації на ринку страхових послуг України / О. О. Гаманкова // Формування ринкової економіки / Зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2006. — Вип.16. — С. 343—350.

9. Гаманкова О. О. Класифікація страхових послуг та необхідність її впорядкування / О. О. Гаманкова // Фінанси, облік і аудит / Зб. наук. праць. / Відп. ред. А. М. Мороз. — К.: КНЕУ, 2006. — Вип.8. — С. 53—61.

10. Клімов А. В. Порівняльне оцінювання функціонування та розвитку страхової справи / А. В. Клімов // Коммунальное хозяйство городов. — 2007. — №. 78. — С. 376—381.

11. Александрова М. М. Страхування: навчально-методичний посібник / М. М. Александрова. — К. : ЦУЛ, 2002. — 208 с.

12. Закон України «Про страхування». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2745-14.

13. Статистика страхового рынка Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://forinsurer.com/stat.

СТРУКТУРНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ КЛЮЧЕВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО СТРАХОВОГО РЫНКА

Загорская Д. М.,
к.э.н., доцент
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Проведен анализ основных показателей развития отечественного страхового рынка и их структурных составляющих, которые определяют отдельные направления страхования: личное страхование, имущественное страхование, страхование ответственности и обязательное страхование. Раскрыто взаимосвязанность динамики рядов данных, которые определяются структурными составляющими основных показателей развития страхового рынка. Определены содержательные аспекты дальнейшего развития отечественного страхового рынка.

Ключевые слова: страховой рынок, валовые страховые премии, страховые выплаты, личное страхование, имущественное страхование, страхование ответственности, обязательное страхование.

STRUCTURAL COMPONENTS OF CORE INDICATORS OF DEVELOPMENT DOMESTIC INSURANCE MARKET

Zagorska D.M.,
PhD, Associate Professor,
V.N. Karazin Kharkiv National University

Helded the analysis of the main indicators of development of the domestic insurance market and their structural components that determine the individual areas of insurance: personal insurance, property insurance, liability insurance and compulsory insurance. Disclosed reciprocity dynamics between rows of data series on structural components of the main indicators of the development insurance market. Identified richness further development of the domestic insurance market.

Key words: insurance market, gross premiums, insurance payments, the level of insurance benefits, personal insurance, property insurance, liability insurance, compulsory insurance.

Надійшла до редакції 23 вересня 2015 р.